

■ Φιλέλληνες ξένοι, συμπαραστάτες στον Αγώνα του '21

Θωμᾶς Γκόρντον*

† 20ῆ Ἀπριλίου 1841

Θωμᾶς Γκόρντον (ἢ Θωμᾶς Γόρδων ἢ ἀντιστράτηγος Θωμᾶς Γόρδας, ὅπως ἀναφερόταν στὴν Ἑλλάδα, ἀγγλικά: Thomas Gordon, 1788 - 20 Ἀπριλίου 1841) ἦταν Βρετανὸς (Σκωτσέζος) συνταγματάρχης, μεγαλοκτηματίας καὶ περιηγητής, ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους Εὐρωπαίους ἐθελοντὲς ποὺ ἦλθαν στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

* * *

Γεννήθηκε στὸ Κέρνες, τοῦ Ἀμπέρντηνσιρ, στὴν Σκωτία. **Ἀ**νῆκε σὲ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας ὁ γενάρχης ἐντοπίζεται χρονικὰ τὸν 17ο αἰώνα. **Σ**πούδασε στὸ Κολλέγιο Ἦττον καὶ στὸ Κολλέγιο Μπρεϊζνόους.

Ἀπὸ τὸ 1808-1810 ὑπηρετήσε στὸ «Royal Scots Greys», σύνταγμα ἵππικοῦ τοῦ βρετανικοῦ στρατοῦ ὡς δραγῶνος καὶ προ-ἀχθηκε στὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ. **Κ**ληρονόμησε μεγάλη περιουσία καὶ τὸν Μάϊο τοῦ 1810 παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία, γιὰ χάρι τῶν ταξιδιωτῶν. **Τ**ὸν Αὐγούστο τοῦ ἴδιου ἔτους βρέθηκε στὰ Ἰωάννινα, ὅπου φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ. **Μ**εταξὺ τοῦ 1810 καὶ τοῦ 1812, ταξίδεψε στὴν Ἀθήνα, τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Θεσσαλονίκη, καθὼς καὶ τὴν Ἀνατολία, τὴν Περσία καὶ τὴν Μπαρμπαριά.

Τὸ 1813 διετέλεσε λοχαγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ἀκολουθώντας τὴ σκωτική διασπορὰ στὴ Ρωσία καὶ φέρεται ὅτι ἔκανε ἀρκετὰ γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ ρωσικοῦ ναυτικοῦ. **Σ**τὶς ἀρχὲς τοῦ

1814 επέστρεψε στη Σκωτία. Το 1815 πήγε στην Κωνσταντινούπολη, όπου παντρεύτηκε την έλληνοαρμένισα Μπάρομπαρα Κάν ή Βαρβάρα Σανὰ (αργότερα βαρόνη de Sedaiges). Την ίδια χρονιά βρέθηκε στο σαράϊ του Αλή Πασά στα Ίωάννινα και το φθινόπωρο στο Βουκουρέστι. Εκεί γνώρισε τους Άλέξανδρο και Δημήτριο Ύψηλάντη.

Η δράση του στην Έπαναστατημένη Ελλάδα

Η δράση του στον έπαναστατημένο Έλληνικό χώρο ήταν σχετικά βραχεία: δύο ή τρεις μήνες το 1821 και ένα χρόνο περίπου μεταξὺ 1826 και 1827. Ο Γκόρντον, ο οποίος ναύλωσε και εξόπλισε με δικά του έξοδα ένα πλοίο στη Μασσαλία, με το οποίο μετέφερε στην Ελλάδα φιλέλληνες και Έλληνες αγωνιστές, έφτασε στην έπαναστατημένη Ελλάδα τον Αύγουστο του 1821 και έγινε δεκτός από τον Δημήτριο Ύψηλάντη έξω από την πόλη της Τρίπολης. Ήταν ο πρώτος από τους Άγγλους φιλέλληνες που μπήκε στις τάξεις των ελληνικών δυνάμεων. Έλαβε ενεργό μέρος στην πολιορκία της Τριπολιτσᾶς, αλλά οι απόψεις διίστανται για το αν υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας της ανθρωποσφαγής, μέρους της, ή την συνόψισε μεταγενέστερα. Ο Φίνλεϊ (1861) αναφέρει ότι επέστρεψε στην Τριπολιτσά μαζί με τον Ύψηλάντη έννέα ημέρες μετά την άλωση και άντλησε τη μαρτυρία επιζώντων της σφαγής. Ο Gary J. Bass (2008) τον αναφέρει ως παρόντα, το ίδιο και ο Benjamin Lieberman (2013), ενώ ο William S Clair αναφέρει ότι επέστρεψε «λίγο μετά την άλωση». Σύμφωνα με άλλους ιστορικούς, στην άλωση απουσίαζε, καθώς έλειπε σε άλλη αποστολή υπό τον Δ. Ύψηλάντη. Την απουσία του Γκόρντον από την άλωση αναφέρει και ο φιλέλληνας Persat που ήταν μαζί του σε άλλη αποστολή υπό τον Δ. Ύψηλάντη. Η άποψη της Αγγλαϊας Κάσδαγλη είναι σε συμφωνία με την άποψη του David Brewer, ο οποίος αναφέρει ότι «όταν ο Ύψηλάντης, ο Γκόρντον και οι άλλοι φιλέλληνες έφυγαν από την Τριπολιτσά, ακριβώς την ώρα που άρχιζαν οι διαπραγματεύσεις, δεν μπορούσαν να έχουν προβλέψει ότι οι συνομιλίες θα τέλειωναν με μιὰ καιροσκοπική αϊφνιδιαστική επίθεση των Ελλήνων. Η πιο πιθανή έκβαση σ' αυτή τη φάση ήταν να συμφωνηθούν οι όροι της παράδοσης και μετά να άγνοηθούν και να ακολουθήσει σφαγή».

Ἡ ἐπιστροφή στὴν Ἀγγλία

Μετὰ τὴν ἄλωση διαμαρτυρήθηκε ἔντονα γιὰ τὴ σφαγὴ αὐτῆ. **Καθὼς** ἀγνοήθηκε, ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. **Τὸ** Νοέμβριο τοῦ 1821 πέρασε στὴ Ζάκυνθο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέστρεψε στὴν Σκωτία. **Τὸν** Νοέμβριο τοῦ 1822 ἡ προσωρινὴ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τῆς Ἐρμιόνης ἀπέστειλε ἐπιστολὴ ζητώντας του νὰ ἐπιστρέψει. **Ἀρνήθηκε**, ἀλλὰ ἐντάχθηκε στὴν ἑλληνικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Λονδίνου (ποὺ σχηματίστηκε στὸς 3 Μαρτίου τοῦ 1823) καὶ συνέβαλε μὲ χρήματα καὶ στρατιωτικὰς προμήθειες. **Ἀρνήθηκε** τὴν πρόσκλησις τῆς ἐπιτροπῆς νὰ πάει στὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ ἦταν ἐναντίον τῶν Πελοποννησίων, οἱ ὅποιοι ἦταν μέλη τῆς κυβέρνησις καὶ «τοὺς θεωροῦσε κοινὸς ληστές», ἀλλὰ ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ὑποστήριξε σθεναρὰ τὸν διορισμὸ τοῦ Μπαϊρόν. **Σύμφωνα** μὲ τὸν ἱστορικὸ τῆς τέχνης Ἄλμπερτ Μπόϊμ: «**Οἱ** φιλέλληνες συνειδητὰ παρέβλεπαν ὀρισμένες ἀπὸ τὶς ἀντιφατικὰς ἱστορίες γιὰ τὶς φρικαλεότητες τῶν Ἑλλήνων, γιὰτὶ δὲν εἶχαν πουθενὰ ἄλλου νὰ καταθέσουν τὶς φιλελεύθερες παρορμήσεις τους».

Ἐκτὸς τοῦ Γκόρντον ἦταν πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ βοήθησαν μὲ χρήματα καὶ ὑλικά. **Ἐπίσης**, ἡ Φιλελληνικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Λονδίνου βοήθησε τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ σύναψις δύο δανείων τὸ 1824 (£800,000) καὶ τὸ 1825 (£2,000,000). **Μὲ** τὴ σύναψις τοῦ πρώτου δανείου ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία καὶ πάλι ἀνεπιτυχῶς ζήτησε ἀπὸ τὸν Γκόρντον νὰ ἐπιστρέψει. **Τὸ** 1826 οἱ Ἕλληνες βουλευτὲς στὸ Λονδίνο τὸν ἔπεισαν νὰ ἐπιστρέψει γιὰ τὴν προώθησις τῆς ἐνότητος καὶ τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας. **Ἐφτάσε** στὸ Ναύπλιο τὸν Μάϊο τοῦ 1826 καὶ διαπίστωσε ὅτι οἱ διαφορὰς ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες εἶχαν σβῆσει ἀκόμη καὶ τὴν ἐχθρότητα κατὰ τῶν Τούρκων. **Ὁ** ἴδιος εἶχε καλὴ ὑποδοχὴ καὶ ἔφτασε ἐγκαίρως γιὰ νὰ ἀποτρέψει τὴν διάλυσις τοῦ τακτικοῦ σώματος.

Ἡ ἐπιστροφή στὴν Ἑλλάδα

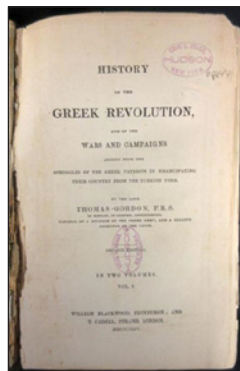
Ἐπέστρεψε ξανά στὴν Ἑλλάδα 11 Μαΐου τοῦ 1826, ἔχοντας μαζί του τὸ τελευταῖο ποσό, ἤτοι 14.000 βρετανικὰς λίρες, ἀπὸ τὸ δεῦτερο δάνειο, γιὰ τὸ ὁποῖο διατήρησε τὸν ἀπόλυτο ἔλεγχον διαχείρισίς του. **Ἡ** ἀποστολὴ ποὺ τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ ἦταν νὰ συνεργαστεῖ μὲ τὸν Φαβιέρο γιὰ τὸν σχηματισμὸ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ προετοιμάσει τὴν ἀφίξις τοῦ Λόρδου Κόχραν.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησή του ζήτησε νὰ διατηρήσει τὴν ἀποκλειστικότητα ὡς πρὸς τὴ διαχείριση τοῦ χρηματικοῦ αὐτοῦ ποσοῦ. **Ὁ** Μακρυγιάννης τοῦ ζήτησε νὰ ἀναλάβει τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ ὁ Γκόρντον τοῦ ἐξήγησε πῶς ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνηση δὲν θὰ δεχόταν κάτι τέτοιο, ἐπειδὴ οἱ σχέσεις της μαζί του δὲν ἦταν ἀρμονικές. **Τελικὰ** μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Μακρυγιάννη πρὸς τὸν Πρόεδρο τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνδρέα Ζαΐμη, ἔγινε δεκτὸ νὰ ἀναλάβει τὴν ἀρχηγία ὁ Γκόρντον. **Ἐλαβε** μέρος στὶς ἐχθροπραξίες τοῦ 1827 στὴν Καστέλλα τοῦ Πειραιᾶ καλύπτοντας τὴν δαπάνη συγκρότησης τῶν ἐκστρατευτικῶν σωμάτων. **Συγκεκριμένα** μὲ τὸ κύριο σῶμα στρατοῦ μετὰ ἀπὸ καθυστέρηση λόγῳ θυελλωδῶν ἀνέμων πέτυχε τὴν κατάληψη τοῦ λόφου τῆς Καστέλλας, χωρὶς ὅμως νὰ πετύχει τὴν πρόελασή του πρὸς τὴν Ἀκρόπολη. **Ὁ** Γκόρντον παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του ἀγανακτισμένος, ὅταν ἡ ἀλβανικὴ φρουρὰ ποῦ βρισκόταν στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα δέχθηκε ἐπίθεση ἀπὸ ὀμάδα ἐνόπλων Ἑλλήνων κατὰ τὴ σύλληψη καὶ μεταφορὰ της σὲ ἀσφαλὲς μέρος. **Περιορίστηκε** στὸ ἔργο τῆς ἐπιμελητείας μέχρι τὸν Ἰούλιο τοῦ 1827, ὅποτε γύρισε στὴ Σκωτία.

Στὴν Καποδιστριακὴ περίοδο

Ἐπανῆλθε στὴν Ἑλλάδα τὸ 1828. **Ἀπὸ** τὸ 1828 ἕως 1831, διενήργησε τὶς ἀνασκαφὲς στὸν Ναὸ τῆς Ἥρας, κοντὰ στὸ Ἄργος.

Ὁ Γκόρντον ἔλαβε μέρος στὴν ἀλυσίδα τῶν γεγονότων ποῦ ὀδήγησαν στὴ δολοφονία τοῦ πρώτου κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας, Ἰωάννη Καποδίστρια. **Τὸν** Ἰανουάριο τοῦ 1831 μὲ τὴ γολέτα τοῦ Γκόρντον, ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης κατέφυγε στὴ βρετανικὴ Ζάκυνθο. **Ἀμέσως** μετὰ τὰ γεγονότα αὐτά, ὁ Γκόρντον ἐπέστρεψε στὴ Σκωτία, ὅπου τελείωσε τὸ βιβλίον του «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης» τὸ 1833.

Στὴν Ὀθωνικὴ περίοδο

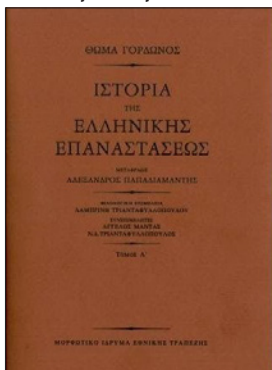
Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς μοναρχίας στὴν Ἑλλάδα ὁ Γκόρντον ἦλθε καὶ πάλι στὴν Ἑλλάδα τὸ 1833 καὶ ἐντάχθηκε στὸν ἑλληνικὸ στρατό. **Ἀργότερα** διορίστηκε πρόεδρος τοῦ

Στρατοδικείου. Λόγω τῆς κακῆς τοῦ υγείας, παραιτήθηκε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1839 καὶ ἐπέστρεψε στὴ Σκωτία. Μία σύντομη ἐπίσκεψή του στὴν Ἑλλάδα πραγματοποιήθηκε τὸ 1840.

Ἀπεβίωσε στὸ Καιρὸνές στὶς 20 Ἀπριλίου τοῦ 1841, ἀπὸ νεφρική ἀνεπάρκεια. Δὲν ἦταν παντρεμένος, εἶχε ὅμως ἀποκτήσει ἕναν υἱὸ μὲ μιὰ κοπέλα ἀπὸ τὰ κτήματά του, τὸν ὁποῖο καὶ ὄρισε κληρονόμο. Ἐγγονός του ἦταν ὁ Τσάρλς Γκόρντον, ἀξιωματικός τοῦ Βρετανικοῦ στρατοῦ. Τὸ προσωπικό του ἀρχεῖο δωρήθηκε ἀπὸ τὴν δισέγγονή του, Μαργιωρὴ Γκόρντον (Marjory Gordon), στὴ βιβλιοθήκη τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἀμπερντὴν καὶ τὸ σχετικὸ μὲ τὴν Ἑλλάδα τμῆμα του περιέχει πλέον τῶν 800 ἐπιστολές, ἔγγραφα, περιγραφές αὐτόπτων μαρτύρων, χάρτες καὶ ἐγκυκλίους, ὅπως ἐπίσης καὶ σχέδια μαχῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης.

Ἱστορικό ἔργο καὶ ἀποτίμηση αὐτοῦ

«Τὸ ἔργον εἶνε σπουδαῖον καὶ τὸ ἐπόνεσα», ἔγραφε τὸν Νοέμβριο τοῦ 1903 ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης στὸν Γιάννη Βλαχογιάννη γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Γκόρντον. Ἀπὸ τὴ «μεταφραστικὴ πένα τοῦ κορυφαίου Ἑλληνα λογοτέχνη Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη», σύμφωνα μὲ τὶς παρουσιάσεις τοῦ Ἀρχείου τοῦ Βλαχογιάννη: «Ὁ κατακείμενος στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (περισσότερο ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια) ἱστορικός μεταφραστὴς Παπαδιαμάντης ἐγείρεται πιά ὄχι μὲ τὸν ἐντελῶς ἄγνωστο Σπηλιάδη καὶ τὸν σχεδὸν ἄγνωστο Γόρδωνα, ἀλλὰ μὲ τὸν διπλομεταφρασμένο ἤδη Φίνλεϋ». Ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη, λοιπόν, ἐκτὸς τοῦ ἔργου τοῦ Γκόρντον, ὑπάρχει καὶ ἡ μετάφραση στὸ ἔργο τοῦ Τζόρτζ Φίνλεϋ, «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», Τόμοι Α΄-Β΄, μετάφραση: Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, φιλολογικὴ ἐπιμέλεια: Ἄγγελος Μαντάς, ἔκδοση: Ἰδρυμα τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ISBN 978-960-6757-06-8 καὶ ISBN 978-960-6757-12-9: «Ἕνας φάκελος χαμένος ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα, καταχωνιασμένος στοὺς δαιδάλους τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, περιεῖχε τὴ μετάφραση ποὺ ὁ Βλαχογιάννης εἶχε παραγγεῖλει στὸν Σκιαθίτη λόγιον καὶ δὲν

ἀξιώθηκε κανείς ἀπ' τοὺς δύο τους νὰ τὴ δεῖ τυπωμένη...».

Ἡ Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης τοῦ στρατηγοῦ Γκόρντον χαρακτηρίζεται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἐγκυρότερα καὶ σοβαρότερα ἔργα γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση διαθέτοντας σημαντικὸ σὲ ἔκταση ὑλικὸ καὶ παρέχοντας ὀλοκληρωμένη, μετριοπαθῆ καὶ ἀντικειμενικὴ εἰκόνα, λόγῳ καὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἴδιου σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο. **Τὸ** βιβλίο του ἔτυχε ἐξαρχῆς τῆς γενικῆς ἀποδοχῆς καὶ ἐπηρέασε καταλυτικὰ ἱστορικοὺς ὅπως οἱ Σπυρίδων Τρικούπης καὶ Τζόρτζ Φίνλεϊ.

Αἰωνία αὐτοῦ ἡ Μνήμη!

(*) Βλ. <https://el.wikipedia.org/> • Ἐπιμέλ. ἡμετ.